Vakıflar Dergisi

36. Sayı

Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları

Ankara - 2011

Giresun Çamoluk İlçesi Sarpkaya Köyü'ndeki Ahşap Sütunlu Bektaş Bey Camii.

Yrd. Doç. Dr. Eyüp Nefes* - Yrd. Doç. Dr. Recep Gün**

Özet

Anadolu'nun birçok yerinde ahşap sütunlu camilere rastlanmaktadır. Belirli bir gelişim seyri gösteren bu camilerin bazıları ise kalemişi süslemeleri ve nakışlarıyla dikkati çekmektedir. Giresun ili Çamoluk ilçesi Sarpkaya Köyü'nde 19. yüzyılda inşa edilmiş olan Bektaş Bey Camii, nakışlı ahşap sütunlu camilerimizden biridir. Karadeniz kıyı şeridinden uzakta inşa edilen söz konusu cami, henüz hiçbir yayında yer almamaktadır. Bu çalışma ile birlikte Bektaş Bey Camii'ni tanıtarak Anadolu Türk Sanatı içindeki yerini ortaya koymaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler:
Giresun, Çamoluk, Sarpkaya, Bektaş Bey Camii, Ahşap, Kalemişi

Bektaş Bey Camii with wooden pillars in Sarpkaya willage in Çamoluk district in Giresun.

Abstract

The mosques with wooden pillars were seen in many places of Anatolia. You can see in some of these mosques which have spesific evolution processes, penwork decorations and embroideries.

Bektaş Bey Camii was built in 19th century in Sarpkaya village of Çamoluk district near Giresun. It is one of our mosques with wooden pillars. This mosque was built far away from coastline of Black Sea. And it has not taken place in any publication. In this article we will discuss the results of our study about the features of this mosque in Anatolian Turkish Art.

Key words:
Giresun, Çamoluk, Sarpkaya, Bektaş Bey Mosque, wood, pen work

* OMÜ İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

** OMÜ İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

Giriş

Türklerin İslam dinini kabul ettikten sonra inşa ettikleri camiler arasında ahşap aksamlı camilerin önemli bir yer tuttuğu bilinmektedir. Günümüze bir bütün halinde ulaşamayan bazı Karahanlı ve Gazneli camilerinin 10.yüzyıldan kalma ahşap aksamları, Semerkant, Taşkent ve Pencikent müzelerinde sergilenmektedir. Sultan Mahmut'un Gazne'de inşa ettirmiş olduğu Arusü'l-Felek Camii'nin çatısının ahşap olduğu ve içinde çok zengin ahşap süslemeler olduğu bilinmektedir. Anadolu'da, başta Konya ve çevresi olmak üzere, ahşap cami yapım geleneğinin sistemli bir biçimde sürdürüldüğüne şahit oluyoruz. Konya Sahip Ata (Larende) Camii (1258), Afyon Ulu Camii (1273), Sivrihisar Ulu Camii (1274), Ankara Arslanhane Camii (1289-90), Beyşehir Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii (1297), Ayaş Ulu Camii (1297), Kastamonu Kasaba Köyü Mahmut Bey Camii (1336), Bayındır Köyü Camii (1366), Ahi Elvan Camii (1382), Köşk Köyü Mescidi (14. yy) Anadolu'da inşa edilmiş ahşap sütunlu camilerimizdendir (Akok 1946: 293-301; Önge 1971, 291-296; Kuran 1972: 179-186; Önge 1975: 179-195; Karamağaralı 1982: 49-76; Başkan 1986: 20-24; Denike 1988: 29-38; Aslanapa 1993: 130-135; Öney 1998; Erdemir 1999). Söz konusu bu eserler, ahşap aksamlı yapılar arasında bilinen ve tanınan camilerdir. Bunun dışında, yakın zamanlara kadar yapılmaya devam eden fakat fazla dikkat çekmeyen bu üslubun mütevazi örnekleri sayılabilecek ahşap sütunlu camilere ülkemizin pek çok yöresinde rastlamak mümkündür (Arık 1973; Acun 1981: 635-715; Erdemir 1985: 193-206; Erdemir 1987: 295-312; Erdemir 1987: 29-33; Uysal 1987: 313-364; Duran 1988: 47-62; Aytekin 1999; Özkarcı 2001: 73, 199, 200; Denktaş 2001: 201-205; İnce 2004: 225-236; Dündar 2004: 50-56, 84-101; Denktaş 2004: 53-89; Parla 2005; 76-81, 126-137, 138-143, 173-180; Beyazıt 2007: 179-201; Yıldız 2009: 215-226; Özkarcı 2010: 333-341; Dönmez 2010: 301-307; Şahin 2010: 73-92). Bu camilerin bazıları ise nakışlarıyla dikkati çeker.

Biz bu çalışmamızda, nakışlı ahşap sütunlu cami geleneğimizin Giresun ilindeki bir diğer temsilcisi (Karpuz 1982: 117, 118) konumunda gördüğümüz, Çamoluk ilçesi, Sarpkaya Köyü'nde inşa edilmiş Bektaş Bey Camii'ni tanıtmaya çalışacağız.

Çamoluk Sarpkaya Köyü Bektaş Bey Camii[1]

Sarpkaya Köyüne, Çamoluk ilçe merkezinden batı istikametine devam eden yaklaşık 20 km.lik asfalt bir yolla ulaşılmaktadır (Harita 1). Köyün üst kısmında geniş ve düz bir alanda kurulu bulunan cami halen ibadete açık durumdadır.

[1] Beni bu camiden haberdar eden ve yol arkadaşlığı yaparak yardımlarını esirgemeyen kıymetli araştırmacı ve yazar Mehmet FATSA ile cami'ya ilgili bilgilerine müracaat ettiğimiz köy eşrafından Zeynel GÜMGÜM ve Mehmet BAHÇIVAN'a teşekkürü borç biliriz.

Tarihçesi

Caminin herhangi bir yerinde inşa kitabesine rastlanmamıştır. Giriş kapısı üzerindeki kitabe yeri boştur[2]. Yapının kayıtlı bir vakfiyesine de rastlayamadık[3].

Camiye adını veren Bektaş Bey'in kimliğiyle ilgili elimizde net bir bilgi yoktur. Cami ile ilgili bilgilerine müracaat ettiğimiz yöre halkı, Bektaş Bey'in Trabzon valisinin oğlu olduğunu ve asayişi temin için bölgeye gönderildiğini ifade etmişlerdir. Görevi sırasında, aynı yerdeki ahşaptan mamul külliye benzeri bir yapı grubunun yerine Bektaş Bey Camii'ni inşa ettiği söylenmektedir.

Trabzon yöresi ile ilgili yayınlarda Bektaş Bey'in, Çeçenzade Hasan Paşa'nın oğlu olduğu belirtilmektedir. H. 1242 (M. 1826-1827) yılında Çeçenzade Hasan Paşa, bölgede oluşan otorite boşluğundan kaynaklanan isyanları bastırmakla görevlendirildiğinde, uhdesine Anapa Muhafızlığı ve Çerkezistan memurluğu verilmişti. Bu sırada oğlu Bektaş Rüştü Bey, kaimmakam ünvanıyla Trabzon eyaletine atanmıştır (Saydam 2006: 295). Bektaş Bey, kendi adını alan camiyi sözü edilen tarihlerde inşa ettirmiş olmalıdır[4]. Dolayısıyla yapıyı 19.yüzyılın ilk yarısına tarihlendirmemiz mümkündür.

Yapının Tanımı

Dıştan 16,75x12,65 m ölçülerinde boyuna dikdörtgen planlı caminin duvarları, ahşap hatıllı moloz taş ile oluşturulmuştur (Çizim 1). Yapının tavanı ve tavanı taşıyıcı unsurları, ahşap malzemeyle inşa edilmiştir. Yapının iç kısmını oluşturan ahşap malzeme, sarıçam ağacından mamuldür. İçten düz tavan ile örtülü bulunan yapının dört omuz kırma çatısı, alaturka kiremit benzeri örtü sistemi[5] ile kaplıdır. Yöre halkı tarafından, caminin tavanının evvela hartama ile kaplıyken son onarımdan önce oluklu sac ile örtülü olduğu ifade edilmiştir.

Caminin beden duvarları bir sıra ahşap hatıl, üç-dört sıra moloz taş kullanılarak inşa edilmiştir (Resim 1, 2, 3). Duvarların her birinde bu şekilde oluşturulmuş beş sıra ahşap hatıl yer almaktadır. Söz konusu ahşap hatıllar simetrik olarak caminin dört duvarında da devam etmektedir. Yapının kapı ve pencerelerinde görülen sarımsı renkteki düzgün taşlar ise, yörede bol bulunan ve yurt dışına ihracatı da yapılan traverten taşından mamuldür.

---

[2] Bektaş Bey Camii, anlatılanlara göre pek çok kez onarım görmüştür. Bu onarımlar sırasında yapının inşa kitabesi kaybolmuş olmalıdır.

[3] Trabzon Vakıflar Bölge Müdürlüğü Siyakat Defterleri'nde Bektaş Bey Camii ile ilgili kısa bir bilgi notu bulunmaktadır. *"Karahisar Kurb'unda Zağpa Karyesi'nde Bektaş Bey Camii Vakfı"* (VBM nr.2272: 4). Bu bilgi notundan Bektaş Bey Camii'nin bir vakfiyesinin olduğunu anlıyoruz. Fakat söz konusu vakfiyeyi bulamadık. Bu vakfiye ya kaybolmuş ya da bölgede 1915 yılında cereyan eden ve vakıf sicillerinin yandığı Ermeni İsyanı sırasında yanmış olmalıdır (Fatsa 2010: 234).

[4] Yörede hemen herkes caminin yapılış tarihi olarak H. 1242 yılını ifade etmektedir. Yine yöre ili ilgili internet bilgilerinde de aynı tarih verilmektedir. Belki de kaybolan inşa kitabesindeki tarih H. 1242 idi. O nedenle söz konusu tarih bu kadar yaygınlık kazanmış olmalıdır. http://tr. wikipedia.org/wiki/%C3%87amoluk,_Giresun; http://www.camoluk.net/turizmDetay.php? detayNo=9.

[5] Yakın zamanlarda gerçekleştirilen onarımlar sırasında yapının oluklu sac olan tavan örtüsü kaldırılarak yerine kiremide benzeyen plastik bir örtü malzemesi ile örtüldüğü anlaşılmaktadır.

Harimin önünde betonarme malzemeyle yapılmış bir son cemaat mahalli bulunmaktadır. Eskiden ahşap olan bu kısmın, onarımda aslına uygun ölçülerde betonarme olarak yenilendiği söylenmektedir. Ayrıca son cemaat mahallinin kuzeybatı köşesine 1996 yılında bir de betonarme minare eklenmiştir[6]. Kuzey cephenin ortasındaki portal, batılılaşma dönemi Osmanlı camilerinde gördüğümüz portalleri hatırlatmaktadır (Resim 4). Kitabe yuvasının üst kısmında görülen Lafzatu'llah ibaresiz, yerinde olmayan kitabenin başlangıcı olmalıdır.

Basık kemerli kapı nişini örten, sade, ahşap, iki kanatlı bir kapı ile camiye giriş sağlanmaktadır. Harimin içi, alt katta; güney ve kuzey cephede iki, doğu cephede üç; üst katta, güney cephede iki, doğu cephede üç pencere ile aydınlatılmaktadır. Pencere söve ve lentoları düzgün kesme taştan mamuldür. Güney ve doğudaki pencereler dıştan lokmalı demir kafeslerle kaplanırken kuzeydeki pencereler yatay çubuklu demir şebekelerle korumaya alınmıştır. Kuzeydeki pencereler ayrıca dıştan iki kanatlı pencere kanatlarıyla donatılmış durumdadır. Üst kat pencerelerinin, ebat olarak epeyce küçük tutulduğundan, sadece havalandırma vazifesi gördüğü söylenebilir.

Harim, silindirik sütunlarla üç sahna ayrılmıştır. Yaklaşık 30 cm çapındaki ahşap sütunlar, kıbleye paralel ve dikey dörder sıra şeklinde yerleştirilmiş olup köşelerdeki sütunlar duvarlara bitişiktir.

Caminin beden duvarları içten sıva ile kaplıdır. Mihrap duvarı başta olmak üzere camideki kalem işi süslemelere bakıldığında, cami ilk yapıldığında sıvaların üzerinde de süslemelerin olması gerektiği akla gelmektedir. Yakın zamanda gerçekleştirilen kapsamlı onarım sırasında, eğer varsa, bu süslemeler örtülmüş olmalıdır.

Güney duvarının ortasına yerleştirilen mihrap, düzgün kesme taş malzemeden yapılmıştır[7]. Mihrap nişinin ortası beyaza boyalıdır. Mihrabın rengârenk görünümü bize mihrap nişinin de eskiden bezemeli olması gerektiğini hatırlatmaktadır.

Mihrap nişinin üstü, yonca kemerlidir (Resim 5, 6). Yeşil, kırmızı ve mavi renkli silmelerle çevrili mihrap nişinin kavsarasında kalem işi bir alem göze çarpar. Dıştaki kabartma silmenin içi küçük çiçeklerle dolguludur. Yonca biçimli kemerin üst kısmına, kalem işi, tepesi hilalli bir alem yerleştirilmiştir. Alemin iki yanından yanlara doğru aşağı sarkan akantus yapraklarının uçlarına küçük çiçekler kondurulmuştur. Sağ ve sol kenarlarda, akantus yapraklarıyla mihrap nişini çevreleyen dış silmeler arasına yine kalemişi kırmızı renkli iki alem yerleştirilmiştir. Söz konusu süslemelerin üst kısmında görülen hat yazıları, yonca kemerin üst kısmındaki alemin sağ ve sol köşelerine gelecek şekilde simetrik olarak yüzeye işlenmiştir. Dörtlü aynalı "Muhammed" yazısı ile oluşturulmuş bu hatların ortasında, rozet biçiminde çiçekler görülmektedir. Bahse konu kalem işi süslemelerinin üst kısmında, şematik bitkisel bir süsleme kuşağı yer almaktadır. Süsleme kuşağının üst kısmında ise lotus

[6] Minarenin giriş kapısı üzerinde yazan "İbrahim İbaçoğlu" ismi minareyi yaptıran kişi olmalıdır. Minarenin inşa kitabesi aynı zamanda son cemaat mahallinin onarım tarihi olmalıdır.

[7] Mihrap bütünüyle nakışlı olduğundan kesin olmamakla birlikte malzemenin traverten olduğunu zannediyoruz.

benzeri süsleme dizisi görünür. Mihrap nişini ve kalem işi süslemeleri dıştan çevreleyen ikili silmeler altta mihrap bedeni boyunca yükselerek üstte, kalem işi süslemeleri de çevreleyecek şekilde, mihrap kemerine benzer şekilde üçlü yonca ile nihayetlenmektedir. Üçlü yonca silmenin ortasına ise, çiçekli yaprak dizisi ile çevrelenmiş iri bir hat yerleştirilmiştir. Ortasında rozet şeklinde bir çiçeğin yer aldığı yazı, aynalı istiflenmiş besmeleden oluşmaktadır. Yazının üst kısmı ise ortadaki alemin kenarlarından yanlara sarkan iki küçük akantus yaprağı ile bezelidir. Bu süslemenin alt kısmında yine çiçekli yapraklarla araları ayrılmış iki pano halinde simetrik yazılar yer almaktadır. Üstte aynalı "Muhammed" yazıları yer almaktadır. Alt kısımdaki aynalı "Yâ Fettâh" (Ey Kapıları Açan!) yazıları ise kubbe oluşturacak şekilde istiflenmiş ve yazıya şematik cami şekli verilmiştir. Söz konusu edilen bu süslemeler, dıştan farklı renklerle boyalı iki dikdörtgen silmeyle çevrelenmiştir. Yonca biçimli silmeler ile dış silmeler arasındaki boşluklara simetrik "Muhammed, Yâ Fettâh, Mâşallah" yazılarını içeren aynalı bir hat komposizyon yerleştirilmiştir. Dış silmelerin yüzeyleri ayrıca kalem işi çiçeklerle bezelidir.

Mihrabın sağında yer alan minber, yüzeylerde boşluk olmayacak şekilde kalem işi nakışlarla bezelidir. İnce çıtalarla dikdörtgen çerçevelerle kaplanmış aynalıklar, bir sıra küçük çiçek dizisi, bir sıra diyagonal çiçek örgüleriyle bezenmiştir. Minber korkuluklarında ise batıdaki köşk korkuluklarından başlayıp diğer cephenin köşk korkuluklarında sona eren hat görülmektedir. Köşk altında sülüs yazıyla istiflenen besmele, üst kısımlarda kıvrımlarla hareketlendirilmiştir. Korkuluklarda "Lâ ilâhe illallâh" ile devam eden yazı, Al-i İmran suresinin 39. ayetiyle son bulmaktadır. Söz konusu ayet şu şekildedir.

"Fenâdethü'l-melâiketü ve hüve kâimün yusallî fi'l-mihrâb" فنادته الملا ئكة و هو قا ئم يصلى فى المحراب

Türkçesi: "O, mihrabta namaz kılmak için ayağa kalktığında melekler ona seslendi" (Kur'an: 3/39).

Minberin diğer yüzeyindeki yazının araları kıvrık dal benzeri yarı natüralist bitki motifleriyle bezelidir. Korkulukların alt kısmından yukarıya doğru devam eden yazılarda Ashab-ı Kehf'in[8] isimleri şu sırayla yazılıdır (Resim 7).

[8] İslami literatürlerde "Ashab-ı Kehf" olarak adlandırılan hadise, İslamın dışında bir çok dini anlatımlarda ve efsanelerde geçmektedir. En kayda değer bilgiler "Efes'in Yedi Uyuyanları" şeklinde Hıristiyan kaynaklarında anlatılır. Hikaye ana hatlarıyla İmparator Decius (Dakyanus) döneminde Hıristiyanlığı kabul eden ve bu nedenle putlara kurban kesmeyi reddeden yedi genç hakkındadır. Kendilerine zarar gelmesinden korkan gençler kaçarak Anchilus dağı yakınlarındaki bir mağaraya saklanırlar. Gençleri takip edenler, diri diri ölmeleri için, mağarayı kapatırlar. 307 yıl sonra İmparator II. Theodosius döneminde Hıristiyanlık içinde ölümden sonra dirilmenin olmadığını savunan bir akım oluşur. Hıristiyanlığı kabul eden hükümdar bundan son derece rahatsızlık duyar. Tam bu sırada mağaranın ağıl yapılmak üzere açılmasıyla gençler tekrar uyanırlar. Gençlerden biri gizlice şehre iner ve yiyecek almak için kendi dönemine ait parayı satıcıya verir ve bu şekilde kimlikleri ortaya çıkar. Başta İmparator olmak üzere bütün şehir onları ziyaret eder ve ölümden sonra dirilmenin hak olduğu inancı güç kazanır. Bu olaydan sonra mağaralarına çekilen gençler uyanmamak üzere vefat ederler.
Hıristiyan kaynaklarına göre hadise Efes'te geçmiştir. Fakat İspanya, Cezayir, Mısır, Ürdün, Suriye, Afganistan ve Doğu Türkistan'da Ashab-ı Kehf'e atfedilen bir çok mağara bulunmaktadır. Bu olay İslami kaynaklarda da bazı değişik-

Yemlihâ Mekselînâ Mislînâ Mernûş Debernûş Şâzenûş Kefeştatayûş Kıtmîr

بملخا مكثلينا مثلينل مرنوش دبرنوش شاذنوش كفشططيوش قطمير

Minber köşkünün korkuluklarında görülen diğer yazı ise oldukça mükemmel düşünülmüş değişik bir istiftir. Dört halifenin isimleri ortak harfler bir kere kullanılarak tek bir kelimede birleştirilmiştir. İlk bakıldığında her hangi bir anlam çıkarılamayan yazıya dikkatle bakıldığında Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali isimleri görülecektir (Resim 8).

Cami içindeki yazıların tamamı "celi sülüs hat" ile oluşturulmuştur. Yazıların görünümü ve istiflerin terkibini dikkate alındığımızda, camide çalışan fakat ismini bulamadığımız hattatın oldukça mahir bir sanatkâr olduğunu söyleyebiliriz.

Minber köşkünün üzeri külahla örtülüdür. Yine köşkün bütün yüzeyleri bitkisel motiflere süslenmiştir. Minber kapısı ve kapı kenarları çeşitli çiçek motifleriyle kaplanmıştır. Minber kapı tacı, iki minareli ve kubbeli cami şeklinde tasarlanmıştır. Tacın yüzeyine yerleştirilen "maşallah" yazısı yine cami görünümlüdür (Resim 9).

Güneydoğu köşeye yerleştirilmiş vaaz kürsüsü, yekpare parçaların enlemesine ve boylamasına geçirilmesiyle meydana getirilmiştir. Yüzeyleri aşı boyalarıyla çiçekli vaaz kürsüsü, caminin diğer unsurlarına göre daha sade görünümlüdür.

Mihrap duvarı boyunca uzanan rahle sekisi, boğumlu parmaklıklarla çevrilidir. Harimde dikkati çeken bir diğer husus, mihrabın gerisindeki sütun dizisine kadar olan bölümün, arkadaki bölüme göre yaklaşık 10 cm. kadar yüksek tutulmuş olmasıdır. Yine bu kısım boğumlu parmaklıklarla çevrilidir.

Mahfil katına, harimin kuzeybatısında yer alan iskele biçimli oldukça sade bir merdivenle çıkılmaktadır. Mahfil katı, harimin kuzeyindeki sütunlar arasına çekilen hatıllar üzerine bindirilerek inşa edilmiştir. Mihrap aksında yaklaşık 150 cm. çıkıntısı olan mahfilin boğumlu korkulukları çeşitli renklerle boyalıdır.

Camiye girildiğinde en dikkat çekici unsurlardan biri de kuşkusuz, sütunların üzerindeki kemerlerdir (Resim 10). Çoğunlukla Bursa kemeri şeklinde düzenlenen bu kemerler yapıya ayrı bir estetik ve güzellik katmıştır. Kalem işi nakışlarla bezeli olan kemerlerin üzerlerine çeşitli çiçek desenleri de serpiştirilmiştir.

Harimin içindeki sütunlar, kemerlerle birlikte, tavanı dokuz bölüme ayırmıştır. Söz konusu bölümlerin her biri değişik kompozisyonlarla bezelidir. Mihrap önü tavan süslemesi, kaset tarzında, kare ve dikdörtgenlerin belirli aralıklarla boşluklara yerleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Söz konusu süslemeler ve araları kalem işi nakışlıdır. Bu süslemeli bölümün her iki yanındaki kalem işi nakışlı bölümler, ince çıtaların enlemesine ve boylamasına çakılmasıyla oluşturulmuş

liklerle aynı şekilde anlatılmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de Kehf suresinde bu olaydan bahsedilir ve Ashab-ı Kehf'in mahiyetiyle ilgili tartışmalarla ilgili en doğrusunu Allah'ın bileceği ifade edilir (Kur'an 16/9-26). Kur'an'da Ashab-ı Kehf'in isimleri yoktur. Söz konusu isimlerle ilgili kaynaklarda farklı bilgiler bulunmaktadır. İslami kaynakların çoğunluğuna göre bu isimler minber köşkünde yazılı şekliyledir (Geniş bilgi için bkz. Ersöz 1991: 465-467; Eyicil 2005).

karelerden müteşekkildir. Mihrap önü bölümünün kuzeyindeki kısım tavanın göbeğini oluşturduğundan, buradaki süslemeler daha güzeldir. Silmelerle kademelendirilmiş süslemelerin ön kısmında çarkıfelek, onun arkasında ise çıtaların çaprazlama çakılmasıyla oluşturulmuş baklava dilimleri görülmektedir. Tavan göbeğinin her iki yanındaki bölümler, ince çıtaların diyagonal oluşturacak şekilde çakılmasıyla oluşturulmuştur. Açık renkli kalem işiyle nakışlı bölümlerin ortasında küçük çiçekler fark edilmektedir. Tavan göbeğinin arkasındaki bölüm, değişik renklerle boyalı iç içe geçen ve gittikçe daralan sekizgenlerden oluşmaktadır (Resim 11, 12, 13). Bu bölümün her iki yanındaki süslemeler, turuncu ve beyaz renklerle bezeli diyagonal karelerden oluşmaktadır.

Değerlendirme ve Sonuç

Ahşap sütunlu camilerin çoğunlukla boyuna dikdörtgen ve bazilikal planlı olarak inşa edildikleri ifade edilmektedir. Belirli bir grup içinde tasnife imkan sağlayan diğer camiler ise erken İslam mimarisinde karşılaşılan ve Kûfe tipli olarak adlandırılan enine dikdörtgen planlı yapılardır. Bunların dışında münferit plan düzenlemelerine sahip camilere de rastlanmaktadır (Öney 1998: 9).

Ahşap sütunlu camiler grubuna dahil olan Bektaş Bey Camii, boyuna dikdörtgen ve bazilikal planıyla, Anadolu'daki bu tip camilerle plan bakımından benzeşir. Bu grubun en erken örneği Konya Sahip Ata Camii (1258), en abidevi örneği ise Beyşehir Eşrefoğlu (1297) Camii'dir (Öney 1998: 10). Aynı plan tipindeki camilerin yakın benzerleri olarak Ankara Arslanhane Camii (13.yy), Beyşehir Köşk Köyü Mescidi (14.yy), Konya/Sarayönü Pir Hüseyin Bey Camii (1408), Niğde Eskiciler Mescidi (1413–14), Yozgat/Çayıralan Çandır Şah-Ruh Bey Mescidi (1492), Sivas/Şarkışla Hardal Köyü Camii (15.yy), Konya/Doğanhisar Ulu Camii (1548), Konya/Sarayönü Hatip Camii (1656), Yozgat Divanlı Köyü Camii (1678-79), Erbaa/Fidiköy Silahtar Ömer Ağa Camii (1688), Kahramanmaraş Divanlı (Ahmet Paşa) Camii (1689-90), Merzifon Hacı Hasan Camii (1714), Yozgat/Boğazlıyan Hacı Ahmet Ağa (Ulu) Camii (1759-60), Konya/Sarayönü Küçük Ali Oğlu Camii (1861), Kayseri/Pınarbaşı Methiye Köyü Camii (1902) ve Kayseri/Develi Şıhlı Kasabası Yusuf Ağa Camii'lerini (1916) gösterebiliriz (Önge 1971; Acun 1981: 639, 640, 642; Erdemir 1987: 33; Erdemir 1987: 301; Duran 1988: 59-62; Öney: 1998: 9; Özkarcı 2001: 199; Denktaş 2001: 201; Erdemir 2002: 385; Denktaş 2004: 64; Yıldız 2009: 218; Özkarcı 2010: 336; Dönmez 2010: 301).

Ahşap hatıl kullanılarak beden duvar yapım geleneğinin örneklerini dini ve sivil mimaride görmek mümkündür. Örneğin Ayaş Ulu Camii (15. yy.) ve Ayaş Aktaş Mescidi'nin (16. yy.) beden duvarları ahşap hatıllıdır[9]. Ağacın bol bulunduğu Karadeniz Bölgesi'nde çeşitli tekniklerde ahşap hatıllı duvar kullanılarak inşa edilen dini ve sivil yapılara sıkça rastlanır (Tayla 2007: 803 vd). Ahşap hatılla beş bölüm halinde moloz taş kullanılarak inşa edilen

[9] Anadolu'nun pek çok yerinde ahşap hatıllı evlere rastlanmaktadır. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Tayla 2007: 202 vd.

Bektaş Bey Camii'nin beden duvarlarının en yakın benzeri, tespit edebildiğimiz kadarıyla, Mudanya Eski Camii sokağındaki 18. yy.'de inşa edilen 14 No'lu konaktır (Tayla 2007: 696).

Bektaş Bey Camii'nin süslemeleri kendine özgü karakter göstermekte olup mahalli etkilerle düzenlenmiştir. Süslemeler genellikle natüralisttir ve dönemin sanat anlayışına uygundur. Bunun da yanında değişik şematik tarzda bitkisel süslemelere de yer verilmiştir.

Yapı içindeki bazı hat yazılarının cami şeklinde istiflenmesi dikkati çekmektedir. Bu anlamda mihrap üzerindeki aynalı "Yâ Fettâh" yazısı, cami kubbesi şeklinde istiflidir. Minber kapı tacı, iki minareli cami şeklindedir. Tacın ortasındaki "Maşâallah" yazısı yine kubbeli cami formundadır.

Anadolu'da bir kısım batılılaşma dönemi yapılarında cami tasvirlerine rastlanmaktadır (Arık 1998: 126-128). Benzer cami tasvirleri, çeşitli hat yazılarının istiflenmesiyle elde edilebilmektedir. Bektaş Bey Camii'nde görülen yazı ile oluşturulmuş cami tasvirlerinin yakın benzerleri, yine yöreye yakın konumda sayılabilecek Trabzon/Çaykara ilçesi Şahinkaya Köyü Gülveren Mahallesi Camii ile Trabzon/Çaykara ilçesi Yukarı Kumlu Köyü Camii'lerinin mihrap duvarlarında görülmektedir (Yavuz 2009: 43, 44, 73).

Bektaş Bey Camii'ndeki sütunlar, Bursa Kemeri oluşturacak şekilde birbirine bağlantılıdır. Yapısal bir zorunluluk olmamasına rağmen bu şekilde bir düzenlemenin, yapıya estetik bir görünüm kazandırması amacıyla düşünüldüğünü zannediyoruz. Benzer düzenlemeler Erbaa Fidiköy Ömer Paşa Camii (Erdemir 1987: 33; Erdemir 1987: 300), Tokat/Zile Elbaşoğlu Camii (Erdemir 1987: 304), Kayseri Pınarbaşı Methiye Köyü Camii (Denktaş 2001: 56), Hilmiye Köyü Camii (Denktaş 2001: 60), Doğanhisar Ulu Camii (Erdemir 2002: 389) ve Kahramanmaraş Divanlı Camii (Özkarcı 2010: 336) sütun aralarında görülmektedir.

Ashab-ı Kehf'in isimlerinin minber aynalıklarına yazılması ilginçtir. Benzer biçimde Kayseri Bedesteni'nin güney kapısı üzerinde Ashab-ı Kehf'in isimleri yazılıdır (Eyicil 2005: 274). Bazı İslami kaynaklarda Ashab-ı Kehf'in isimlerinin yazılarak saklanmasının bir çok faydasının olduğu bilgisi verilmektedir. Bu anlamda, doğum yapmakta olan bir kadının üzerine Ashab-ı Kehf'in ismi yazılı bir kâğıt takılsa doğumu kolay olacaktır. Uyku problemi olanlar bu kâğıdı yanlarına koysalar şikâyetleri son bulacak; kâğıt suda eritilip hastalara içirilirse şifa bulacak; eve konsa eve hırsız girmeyecek; bu kağıt vasıtalara konsa o vasıtalar güvende olacak, kağıdı taşıyan kimse emin olacak, şeklinde inanışlar bulunmaktadır (Eyicil 2005: 274). Belki de minber köşküne bu isimlerin yazılarak caminin korunması umut edilmiş olabilir.

Sonuç olarak, incelediğimiz Bektaş Bey Camii, 13. yüzyılda başlayıp yakın zamanlara kadar Anadolu'nun birçok yerinde yapımı süregelen nakışlı ahşap sütunlu camilerimizin Giresun'daki bir diğer temsilcisi olması bakımından oldukça önemlidir. Bu nedenle sözü edilen caminin bilinmesi ve hak ettiği değeri görerek korunması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Acun, H. (1981). "Yozgat ve Yöresi Türk Devri Yapıları. *Vakıflar Dergisi*", (13), 635-715.

Akok, M. (1946). "Kastamonu'nun Kasaba Köyünde Candaroğlu Mahmut Bey Camii." *Belleten*, (X), 293-301.

Arık, R. (1973). *Batılılaşma Dönemi Türk Mimarisi Örneklerinden Anadolu'da Üç Ahşap Camii*, Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları.

Arık, R. (1998). *Batılılaşma Dönemi Anadolu Tasvir Sanatı, Ankara*: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Aslanapa, O. (1993). *Türk Sanatı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Aytekin, O. (1999). *Ortaçağ'dan Osmanlı Dönemi Sonuna Kadar Artvin'deki Mimari Eserler*, Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Başkan, S. (1986). "Anadolu Selçuklu Devri Türk Ahşap Sanatı." *Bilim Birlik Başarı*, (45), 20-24.

Beyazıt, M. (2007). "Ankara Hacı İvaz Mescidi." *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, (47), 179-201.

Denike, B. (çev. Uysal, A.A.). (1988). "Batı Türkistan'da Ahşap Oymalı Birkaç Abide." *Vakıflar Dergisi*, (20), 29-38.

Denktaş, M. (2001). "Şıhlı Kasabası Yusuf Ağa Camii." *Prof. Dr. Zafer Bayburtluoğlu Armağanı Sanat Yazıları*, 201-205.

Denktaş, M. (2004), "Pınarbaşı-Uzunyayla'daki Ahşap Direkli Camiler." *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (16), 53-89.

Dönmez, E. E. N. (2010). "Merzifon Hacı Hasan Camii Ahşap Kubbesi ve Süslemeleri." *XII. Ortaçağ-Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Sempozyumu*, 301-307.

Duran, R. (1988). "Konya-Sarayönü'nde Üç Ahşap Camii." *Vakıflar Dergisi*, (20), 47-62.

Dündar, A. (2004). "*Çorum Camii ve Mescitleri.*" Ankara, Motif Yayınları.

Erdemir, Y. (1985). "Konya Beyşehir Bayındır Köyü Camii." *Vakıflar Dergisi*, (19), 193-206.

Erdemir, Y. (1987). "Nakışlı Ahşap Camilerimizden Bir Örnek Erbaa-Fidiköy Ömerpaşa Camii." *İlim ve Sanat*, (12), 29-33.

Erdemir, Y. (1987). "Tokat Yöresindeki Ahşap Camilerin Kültürümüzdeki Yeri." *Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu*, 295-312.

Erdemir, Y. (1999). *Beyşehir Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii ve Külliyesi*, Konya: Beyşehir Vafkı Yayınları.

Erdemir, Y. (2002). "Nakışlı Ahşap Camilerimizin Klasik Dönemdeki Zengin Bir Temsilcisi." VI. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Sempozyumu, 381-396.

Ersöz, İ. (1991). "Ashab-ı Kehf." *TDV İslam Ansiklopedisi*, (3), 465-467.

Eyicil, A. (2005). "Afşin Ashab-ı Kehf." *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (14), 269-288. Ayrıca http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/Ahmet%20EY% C4%B0C%C4%B0L/269-288.pdf

Fatsa, M. (2010). *15. ve 16. Yüzyıllarda Giresun Sosyal ve Ekonomik Hayat,* Ankara: Giresun Valiliği İl Özel İdare Müdürlüğü Kültür Yayınları.

İnce, K. (2004). "Kabataş Köyü Merkez Camii/Çaykara-Trabzon." *Vakıflar Dergisi,* (28), 225-236.

Karamağaralı, H. (1982). "Sahip Ata Camii'nin Restitüsyonu Hakkında Bir Değerlendirme." *Rölöve Restorasyon Dergisi,* (3), 49-76.

Karpuz, H. (1982). "Giresun'un Espiye İlçesine Bağlı Tekke Köyündeki Gülbahar Hatun "Hacı Abdullah" Zaviyesine Bağlı Yapılar." *Vakıflar Dergisi,* (15), 117-125.

Kuran, A. (1972). "Anadolu'da Ahşap Sütunlu Selçuklu Mimarisi." *Malazgirt Armağanı,* 179-186.

Öney, G. (1998). *Ankara Arslanhane (Ahi Şerafeddin) Camii,* Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Önge, Y. (1971). "Anadolu'da XIII-XIV Yüzyılın Nakışlı Ahşap Camilerinden Bir Örnek: Beyşehir Köşk Köyü Mescidi." *Vakıflar Dergisi,* (IX), 291-296.

Önge, Y. (1975). "Selçuklularda ve Beyliklerde Ahşap Tavanlar." *Atatürk Konferansları,* (5), 179-195.

Özkarcı, M. (2001). *Niğde'de Türk Mimarisi,* Ankara: *Türk Tarih Kurumu Yayınları.*

Özkarcı, M.. "Kahramanmaraş Camilerinde Plan Tipleri." *XII. Ortaçağ-Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Sempozyumu,* 333-341.

Parla, C. (2005). *Sivrihisar Bindirme Tavanlı Camiler,* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Saydam, A. (2006). "Trabzon'un İdari Yapısı ve Yenileşme Zarureti (1793-1851)." *OTAM* (Journal of Ottoman Studies), (18), 285-317.

Şahin, M. K. (2010), "Amasya-Hamamözü-Çay Köyü ve Gümüşhacıköy-Köseler Köyünde Bilinmeyen İki Camii." *XII. Ortaçağ-Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Sempozyumu,* 73-92.

Tayla, H. (2007). *Geleneksel Türk Mimarisinde Yapı Sistem ve Elemanları I,* İstanbul: TAÇ Vakfı Yayınları.

Tayla, H. (2007). *Geleneksel Türk Mimarisinde Yapı Sistem ve Elemanları II,* İstanbul: TAÇ Vakfı Yayınları.

Uysal, A. O. (1987). *Tokattaki Osmanlı Camileri. Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu,* 313- 364.

Vakıflar Bölge Müdürlüğü. (Trabzon). *Karahisar Siyakat Defteri.* (nr. 2272), 4.

Yavuz, M. (2009). *Çaykara ve Dernekpazarı'nda Geleneksel Köy Camileri,* Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Yıldız, İ. (2009). "Sivas Şarkışla Hardal Köyü Camii." *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi,* (23), 215-226.

İnternet Kaynakları

http://tr. wikipedia.org/wiki/%C3%87amoluk,_Giresun. (20.11.2010)

http://www.camoluk.net/turizmDetay.php? detayNo=9. (20.11.2010)

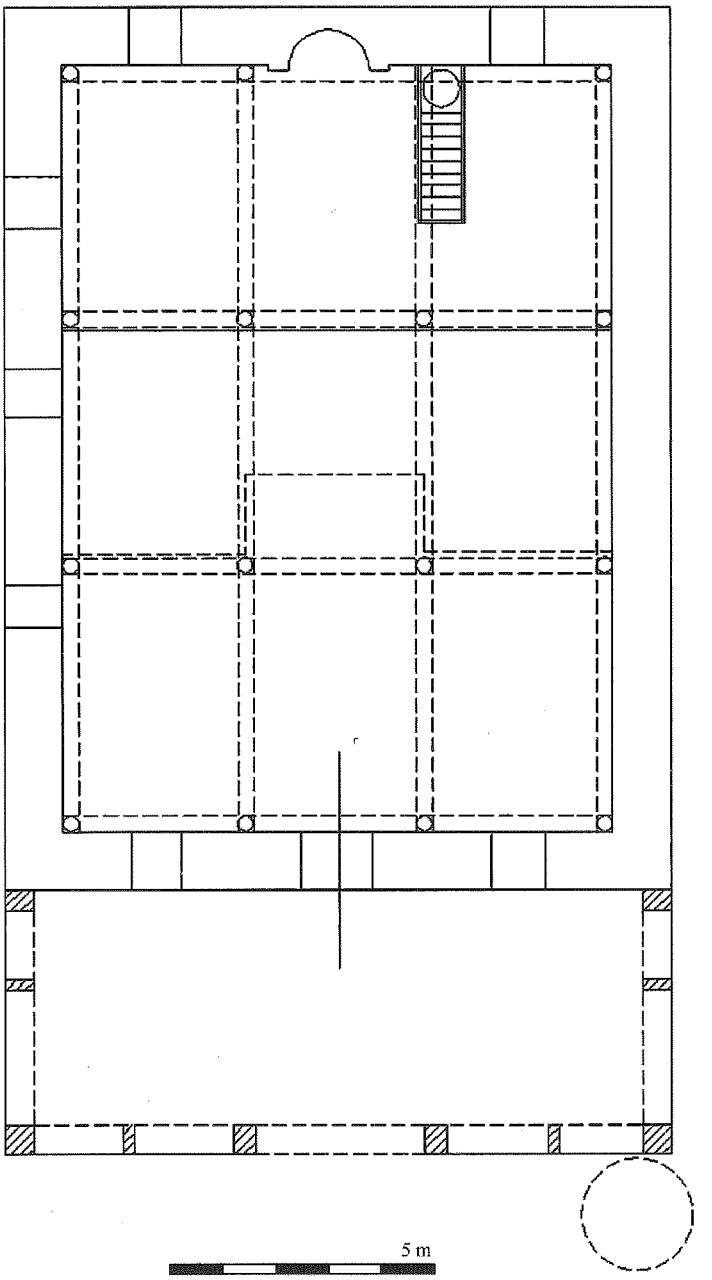

Çizim 1: *Bektaş Bey Camii'nin Planı (NEFES)*

Harita 1: *Google Maps'ten Giresun/Çamoluk ilçesi Sarpkaya Köyü.*

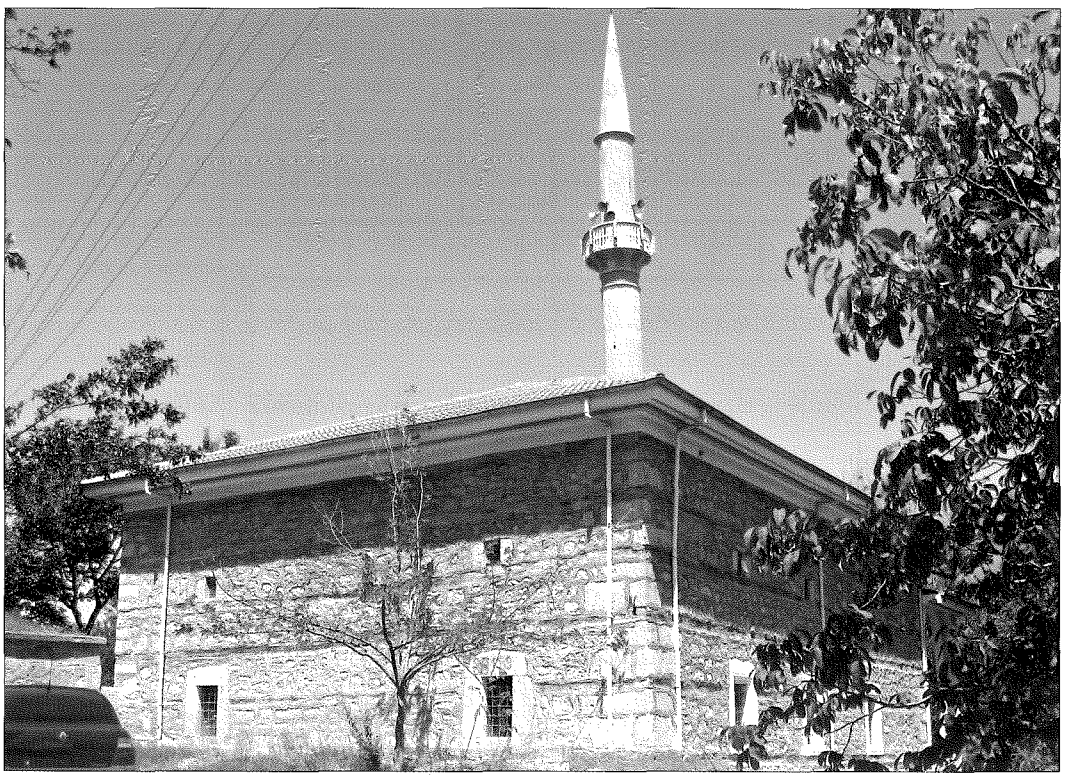

Resim 1: *Bektaş Bey Camii'nin Güneydoğu Cephesi.*

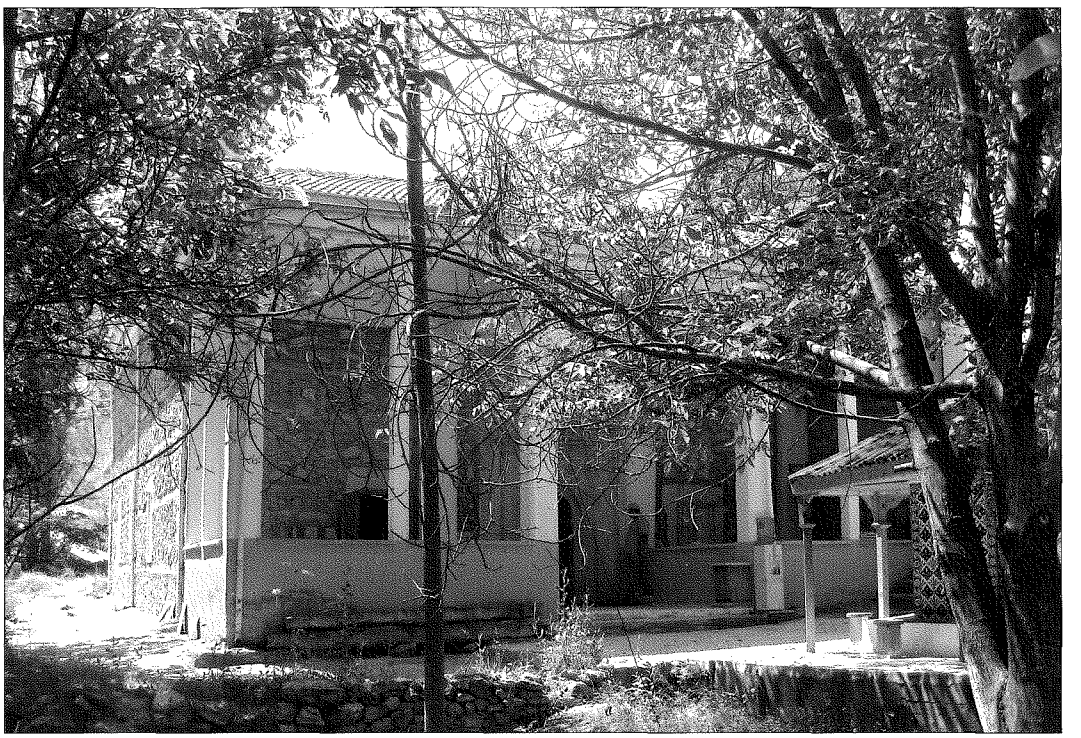

Resim 2: *Bektaş Bey Camii'nin Kuzey Cephesi.*

Resim 3: *Bektaş Bey Camii'nin Batı Cephesi.*

Resim 4: *Bektaş Bey Camii'nin portali.*

Resim 5: *Bektaş Bey Camii'nin Mihrap ve Minberi.*

Resim 6: *Mihraptan Detay.*

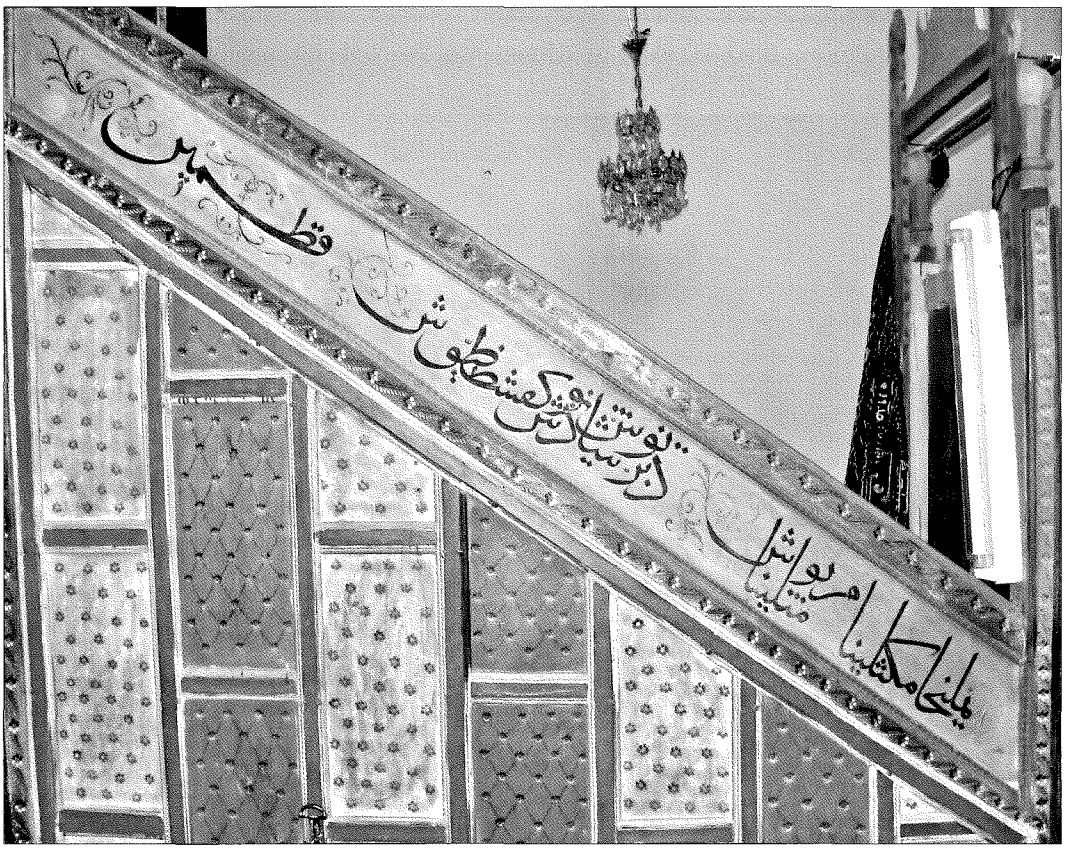

Resim 7: *Minber Korkuluklarındaki Ashab-ı Keyhf'in İsimleri.*

Resim 8: *Râşid Halifelerin İsimlerinin Tek Bir Kelimede Yazılmış Şekli.*

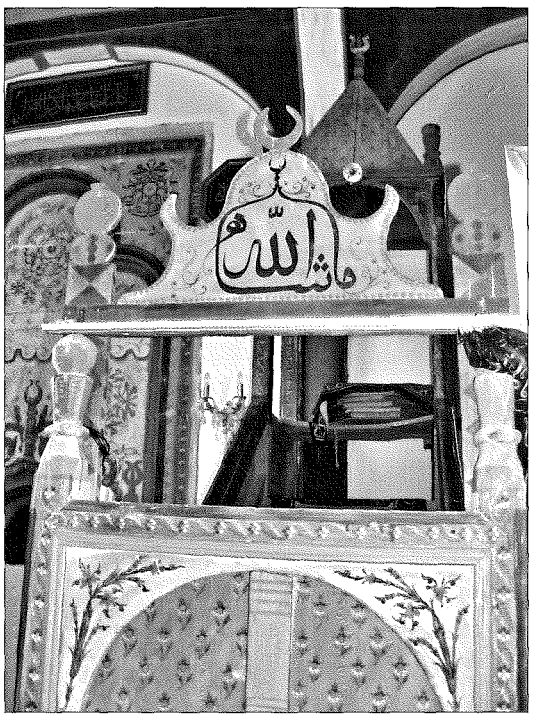

Resim 9: *Minber Kapı Tacı.*

Resim 10: *Sütunlar Arasındaki Bursa Kemerleri ve Tavan Süslemeleri.*

Resim 11: *Mahfil Katındaki Tavan Süslemeleri.*

Resim 12: *Mahfilden Harimin Görünümü.*

Resim 13: *Mahfilden Harimin Görünümü.*